

Eventyr i sort/hvitt.

(Foto: Tor Beisvåg)

*Slettestjønn*a i Gisdalen i Rennebu bør nevnes.

Deler av *Høgekjølen* i Orkdal og *Litlburnyra* i Meldal er arbeidsoppgaver som venter i Orkdalsregionen.

Sylane i Tydal er nå under arbeid. *Trollheimen* er et annet, ikke helt ukjent fjellområde hvor vern er påkrevet. I løpet av 1976 burde en kunne kommet så langt at en får en foreløpig oversikt over de totale oppgaver som det offentlige naturvern har å ta fatt på i fylket de første 10-20 år.

Til slutt en enkel betraktning omkring «klassisk» naturvern i relasjon til en del av de store miljøproblemene vi står overfor. Det synes meningsløst å bry seg med vern av f.eks. botaniske lokaliteter og urskog under en svovelhimmel. Og det synes like meningsløst i en verden hvor radioaktivitet, strålingsfare, mutasjoner og ødeleggelse av arvestoff ikke lenger er begreper som har aktualitet for de få kvitkledde i laboratoriet, men hele jordens befolkning.

La oss håpe at svovelhimmelen er forbigående og at fornuften seirer. I så fall — i håpets tegn — kan en trøstig arbeide videre med å sikre blad i naturens historiebok, og med å holde unna de mest vitale deler i naturens kompliserte og ytterst sårbare maskineri.

Om lov og rett

og skikk og bruk for badere, bærplukkere og en del andre mennesker.

AV REIDAR HARKJERR

Så lenge det har bodd folk her i landet har almenheten hatt en rett til å ferdes på områder som eies av private. Retten gjaldt ikke bare å ferdes. Man kan også utøve annen rådighet, f.eks. plukke ville bær, ta rasteplass, bade m.v. Det er dette man kaller «den uskyldige nyttesrett» eller «den uskyldige bruksrett».

Mens landet var tynt befolket og de fleste brukte mesteparten av sin tid til å arbeide for livets opphold, var nok nyttesretten og bruksretten høyst uskyldig. Men med velstandssamfunnet og ikke minst på grunn av motoriseringen, ble bruken av naturen mer intens. Og da er det nok dessverre også slik at de begrensninger som ligger i skikk og bruk, ikke alltid strekker til. Dermed ble det av stadig større betydning å få fastslått rettslig hvor grensen går for almenhetens rett til å ferdes i skog og mark og til å bruke friluftsområdene.

Noen særlig omfattende grenseoppgang skal ikke bli forsøkt her. Men leseren skal få noen smakebiter fra et juridisk emneområde som er både vidt og mangslungent.

Det er over hundre år siden Bjørnson påsto at Norrøna-folket det vil fare. Bjørnson var inspirert av Sigurd Jorsalfars ferder. Uten sammenligning for øvrig — men det kunne ha vært artig å vite hva Bjørnson ville ha sagt til den hær av bilturister som hvert år legger ut på våre veier, f.eks. ved fellesferiens begynnelse —. Ved kveld søker de fleste tilflukt til en av de mange campingplasser som ligger langs våre riksveier. Her forteller skilt og plakater om de storslagne fordeler man vil oppnå hvis man tar inn nettopp der. Mange av disse plakatene er forresten et kapittel for seg. De viser ofte en mangel på kyndighet i rettskrivning som selv

Mot Geithetta i tåke og regn.

(Foto: Per Amund Strickert)

i vår noe språkforvirrede tid, er bortimot fabelaktig. Og når man har brukt opp de muligheter som ligger i merkverdig ortografi og speilvendte bokstaver, tyr man gjerne til andre former for smakløsheter. Det vekker sikkert oppsikt — og det er vel også meningen — selv om man kan synes at sjøens signalflagg ikke er i sitt rette element som dekorasjon mellom campinghytter på norske furumoer.

Men det er mange som frivillig gir avkall på de fordeler man har ved å holde seg til godkjente campingplasser, og istedet foretrekker å slå seg ned andre steder. Det kan man da også i stor utstrekning gjøre. Men friluftsløven setter visse grenser.

Således kan man ikke ta plass til rasting, solbad, overnatting e.l. i innmark uten eierens eller brukerens samtykke. Innmark er gårds-plass, hustomt, dyrket mark og områder ellers hvor almenhetens ferdsel vil være til utilbørlig fortrenghet for eier eller bruker. En utførlig definisjon vil De finne i friluftsløvens § 1. Og er De fremdeles i tvil, bør De la tvilen komme grunneieren til gode. Ennå lider vi vel ikke av egentlig plassmangel her til lands.

I utmark derimot kan man slå seg ned så lenge det ikke skjer til utilbørlig fortrenghet eller ulempe for andre. Hva som er utilbørlig, er et skjønnsspørsmål. Vi må alle finne oss i en rimelig livsutfoldelse fra våre medmenneskers side, også når vi deler teltplass med dem. Men den som vil dyrke mer ytterliggående livsformer, må søke ensomheten. Private pornoshow og/eller musikk som sprenger alle lydgrenser, er ingen forpliktet til å medoppleve.

Rasting eller telting må ikke skje når det kan medføre nevneverdig skade på ungskog eller skogforyngelsesfelt. Telt må ikke settes opp så nær bebodd hus (hytte) at det forstyrrer beboernes fred. Og ihvertfall må det ikke settes opp nærmere enn 150 meter. Hva som skal til før beboernes fred forstyrres, er også et skjønnsspørsmål, og man kan forstyrre freden for andre om man selv opptrer aldri så fredelig. Det vil f.eks. være forstyrrende hvis man disker opp sitt camping kaffebord 5—6 meter fra en bebodd hytte, selv om man drikker sin kaffe i den ytterste taushet.

Telting eller annet opphold er ikke tillatt i mer enn to døgn om gangen uten eierens eller brukerens samtykke. Vi snakker fremdeles om utmark, og en gårdbruker kan således vise bort en teltover som ligger der på tredje døgn, såfremt teltplassen er i noenlunde nærhet av gården eller annen bebyggelse. Man trenger i alminnelighet ikke samtykke til lengre opphold hvis oppholdet skjer på høyfjellet eller på område fjernt fra bebyggelsen. Før og under villreinjakten kan imidlertid viltstyret også på høyfjellsområder forby eller regulere teltslåing som ikke skjer med samtykke av rette vedkommende, og som kan være til ulempe for villreinjakten. Men dette er vel en bestemmelse som stort sett interesserer de få. Vær og temperatur innbyr ikke til den helt store teltutfarten på våre kanter i september måned.

I friluftsløvens § 9 står en bestemmelse om at telting og ferdsel må skje på eget ansvar for skade som dyr kan påføre personer, telt og andre eiendeler. Bestemmelsen gjelder dyr som tilhører eier eller bruker av utmarksområdet der man har slått seg ned. Hvis man våkner om morgenen og oppdager et par kyr som står og spiser av den klesvasken man møysommelig hengte opp kvelden før, nytter det ikke å gå til bonden og kreve erstatning. Løven sier også at man ferdes på eget ansvar for skade som dyr påfører personer. Dette gjelder imidlertid ikke skade som skyldes dyreeierens uakt-

Tovatna sydover mot Ottdalen.

(Foto: Per Amund Strickert)

somhet. Har bonden ildsint hund, kan han ikke gi en god dag i båndtvangbestemmelsene og jage hunden ut i utmarka til fritt angrep på mer og mindre velkomne campinggjester i tillit til at eventuelle erstatningskrav er ham selv uvedkommende.

Friluftslovens § 8 gir enhver rett til å bade i sjøen fra strand i utmark eller fra båt når det skjer i rimelig avstand fra bebodd hus (hytte) og uten utilbørlig fortrengsel eller ulempe for andre. Hva som er rimelig avstand er et skjønnsspørsmål her på samme måte som når det gjelder å sette opp telt. Noen 150 metersgrense gjelder imidlertid ikke for den som bare skal bade. Men man kan ikke uten hytteeierens tillatelse stupe fra hans kjøkkentrapp om denne måtte ligge høvelig til for det.

Badingen skal heller ikke være til «utilbørlig fortrengsel eller ulempe for andre». Også dette uttrykk må tolkes skjønnsmessig. Hvis man tøffer langs stranden med kone og 10 barn (man kan jo ha lånt noen av naboene), kan man ikke myldre inn på et strandområde som ikke er større enn et kjøkkengulv, og som da allerede

er opptatt av den lille hyttefamilie, som bor 30 meter derfra. Særlig klart vil eksemplet være hvis hytteeieren selv har laget denne badeplassen for seg og sin familie.

«Utilbørlig fortrengsel» tar for øvrig ikke bare sikte på ren fysisk fortrengsel av en eier eller bruker. Uttrykket vil også ramme den som oppfører seg på en slik måte at han rett og slett ikke er til å tåle. Hvor mye som skal til før denne situasjon inntreffer, er et tolkingsspørsmål. Man burde jo ha en brukbar veiledning i det man kaller alminnelig folkeskikk, men som antydning foran, hender det at dette begrep ikke er klart nok for alle i dag.

For bading i innsjø eller annet vassdrag er det vassdragslovens § 12 som fastsetter reglene. Også her står det enhver fritt å bade såfremt det kan skje uten skade for noen som har rett til vannet, uten utilbørlig fortrengsel for andre og uten å komme inn på fremmed grunn ulovlig. Man kan således ikke bade i drikkevann, heller ikke kan man bade i en elv hvor kyr eller annet kveg har vanningssted, og man kan ikke bade hvis det vil være til ulempe for fisket. Man har høyesterettsdommer om at innehavere av fiskerettigheter kan forby bading av ikke fastboende folk eller deres sommergjester på strandstrekning i den tid laksefiske lovlig foregår.

Det kan også finnes lokale kommunale bestemmelser som kan innskrenke badelivet. Flere kommuner har politivedtekt som gir politiet adgang til å forby bading når hensynet til orden på offentlig sted tilsier det. Offentlig sted i denne forbindelse vil helst være kaier, broer og strender. Vanligvis vil badeforbud på slike steder antagelig være kunngjort ved oppslag eller plakater. Det vil da lønne seg ikke å trekke oppslaget gyldighet i tvil, men heller søke andre badeplasser.

Vi har nevnt bilutfarten før fellesferien, men ikke prøvd å finne ut hvor bilistenes veier fører hen. Her er det tilstrekkelig å slå fast at de i alle fall er hjemme igjen når høsten kommer. Da legger nye karavaner ut med bømmer og spann, for å sikre seg bær til vinteren. Og stilt overfor dette syn, skulle man nesten tro man hadde med en av landets viktigste næringsveier å gjøre. For noens vedkommende har da også bærplukkingen betydelig økonomisk interesse. Vi leser jo hver høst i trøndelagsavisene om de tonn med tyttebær som plukkes og selges. Men for den såkalte alminnelige borger er det

ikke tale om noen næringsvei. Det er nok mere en hobby, enda så sunt og godt det er med bær på bordet i den mørke årstid.

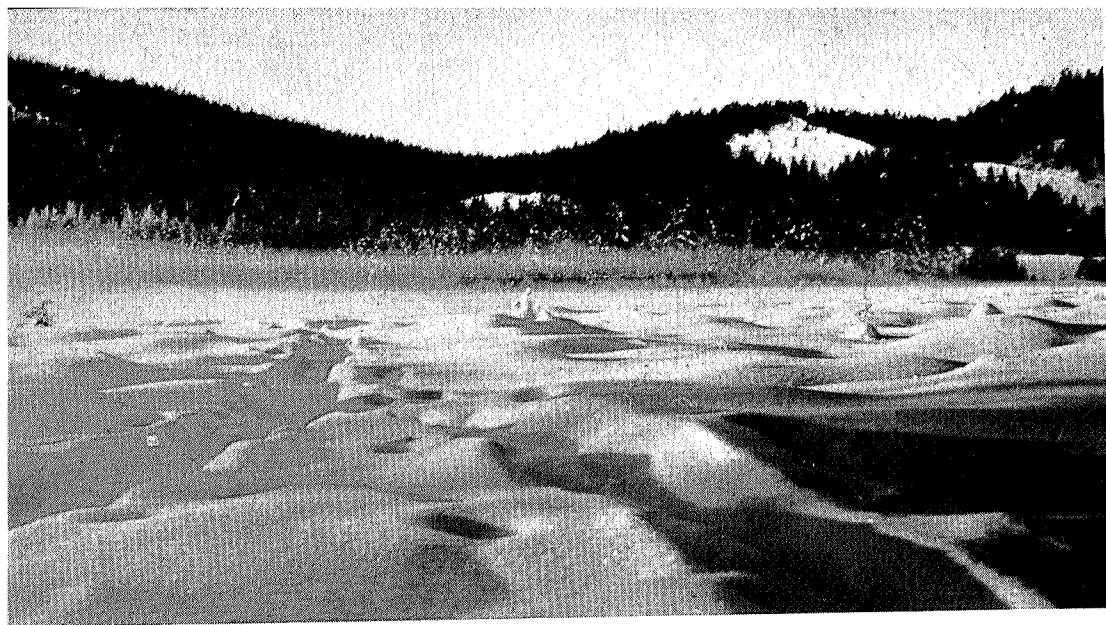
Det finnes ikke mange lovregler om bærplukking. I friluftsløven er det ingen. Spørsmålet var diskutert da friluftsløven ble laget, men resulterte ikke i skrevne regler. Almenheten har fra gammel tid hatt adgang til å plukke ville bær, blomster, nøtter m.v. på fremmed grunn, der hvor ferdsel fritt kunne foregå. Det er denne adgang som kalles «den uskyldige nyttesrett». Det har vært omtvistet og er fremdeles omtvistet hvor langt den uskyldige nyttesrett går. Eller med andre ord: Hvor skal grensen trekkes, mellom den enkelte grunneiers eiendomsrett og almenhetens rådighet over privat grunn. Ikke minst i våre dager har spørsmålet fått fornyet aktualitet når man tenker på den intense bruk av nyttesretten som skjer i dag. Snart sagt alle strøk kan nåes pr. bil eller pr. fly.

Den bestemmelse som i noen utstrekning regulerer bærplukking finnes i straffeløven av alle steder. Den står i § 400, og sier at den som på uinnhaguet sted plukker ville bær, sopp eller blomster, blir ikke å straffe. Sagt på en annen måte: Man kan fritt plukke bær på sted som ikke er gjerdet inn. Da kan man selvsagt igjen spørre i hvilken utstrekning en grunneier kan gjerde inn sin eiendom for å hindre almenhetens utøvelse av den uskyldige nyttesrett.

Den som eier en hyttetomt på et halvt mål, kan forbeholde seg retten til å høste tomtens eneste tyttbærtue. Han behøver ikke å finne seg i at tilreisende tar bærene under påberopelse av sin uskyldige nyttesrett. Men den som rår over nær sagt uoverskuelige utmarksstrekninger, kan ikke gjerde dem inn for å hindre folk i å plukke bær, f.eks. for at han vil beholde bærene selv, eller leie ut bærplukking mot en passende avgift. De to her nevnte tilfeller er yttergrenser — et sted midt imellom går da grensen mellom det man kan gjøre og det man ikke kan gjøre.

Straffeløvens § 400 finner ikke anvendelse for den som plukker molter på moltebærland i Tromsø stift, enten mot eierens uttrykkelige forbud eller uten å fortære dem på stedet. Det vil da si at plukker De molter i Nordland, Troms og Finnmark, så kan De gjøre det hvis De ikke plukker flere enn De greier å spise opp under

Vinterstemning.

(Foto: Lars Fagerheim)

plukkingen. Skal De samle dem i bøtter og/eller spann, må De ha grunneierens tillatelse.

De kan heller ikke plukke molter før de er modne. Vi har en lov fra 1970 som setter straff for den som gjør det. Loven sier at en molte er moden når den lett slipper hamsen.

Men lov eller ikke lov, — det er selvsagt en uskikk å plukke umodne bær, og det er for øvrig også en rekke andre former for uskikk som ofte følger med bærplukking. Den uskyldige nyttesrett betyr at almenheten skal kunne gjøre seg nytte av rettigheter som i og for seg tilligger grunneieren. Men da må almenheten på sin side utøve nyttesretten med skjønn og forståelse. Slik er det ikke alltid. Etter store friluftssøndager med eller uten bærplukking kan mangel utmark ligne mer på en slagmark. Plast og papir og annet rusk er det dårlig gjort å legge igjen etter seg. Det er ikke lettere å rydde opp for grunneieren enn det er for den som har grisert til.

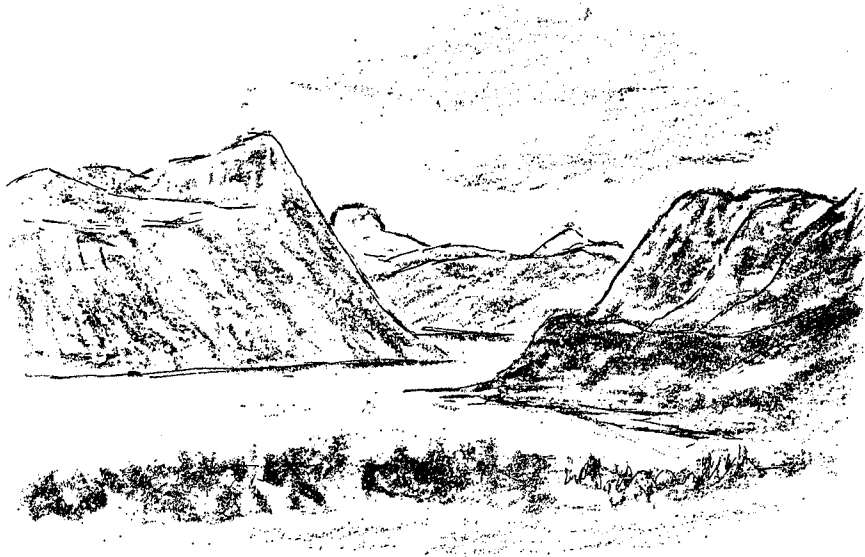
Vi begynte disse betraktninger med å beskyldte velstandssamfunnet og motoriseringen for å ha gjort det nødvendig å få fastslått grensene for almenhetens rett til å ferdes i skog og mark, og til å bruke friluftsområdene. Beskyldningen bør antagelig utdypes litt bedre.

Når man ferdes i fjellet et stykke unna bilveier og andre kommunikasjonsårer, finner man sjelden merker etter den av sivilisasjonens

laster som man populært kaller naturgriseri. For min del har jeg også med glede konstatert hvor fint både unge og eldre oppfører seg i fjellet, enten det er på Turistforeningens hytter eller andre steder. En eldre og rutinert fjellvandrers påsto en gang at i fjellet går det bare skikkelige folk. Det er jo en noe selvgod påstand, men den ligger trolig ikke så ille langt fra sannheten. Det kan ganske enkelt komme av at folk som er vant med å gå i fjellet, vet hva som er skikk og bruk der, og innretter seg etter det.

Men biler og andre motoriserte fremkomstmidler har åpnet de øde trakter for andre enn de egentlige fjellvandrere. Og noen av disse nye turister har bevist at de har et syn på skikk og bruk som naturen ikke kan tåle særlig lenge. Her må da selvsagt samfunnet prøve å gripe inn, og lovregulering er unektelig et tjenlig middel. Men håndhevelsen av det man i videste forstand kan kalle friluftslovgivning, er såvidt vanskelig at man i høy grad er avhengig av folks frivillige etterlevelse, hvis lovreguleringene skal virke effektivt. Og en slik etterlevelse kan man bare oppnå hvis alle som ferdes i naturen lærer seg det profesjonelle natursyn som bør herske hos den virkelige kyndige fjellvandrers.

Marston Bartes i «Menneskets plass i naturen».

Det er eiendommelig at jo mer vi blir innestengt i våre byer og våre transportsystemer og i vårt travle hverdagsliv, og altså fjerner oss mer og mer fra naturen, desto mer ser det ut til at vi lengter etter kontakt med en verden som ikke er fullstendig forandret av våre egne aktiviteter. Vi er fremdeles en del av naturen, og vi kan ikke komme bort fra det ubehagelige spørsmål: hvor meget av naturen kan vi ødelegge uten å ødelegge oss selv? For vår egen lykkes skyld, for vår egen redning, trenger vi å skaffe oss en «økologisk samvittighet».

Fjellet og blomsten (fra Fjellfloraen)

Den lille hendige «Fjellfloraen» er stadig like populær, både for fjellvandrere og andre som er glad i natur og blomster. Og som liker å vite litt mer om det de ser på sine turer. Nye opplag foreligger nå både på engelsk og norsk. Boken er også utgitt i Sverige. Initiativet til «Fjellfloraen» ble i sin tid tatt av Reidar Jørgensen, Olav Gjærevoll og Arne Falkanger, som sammen med Dagny Tande Lids fine illustrasjoner gjorde resultatet så vellykket. Nedenstående artikkel er hentet fra «Fjellfloraen».

Fjellet — ordet virker lokkende og forjettende! *Blomster* er også et vakkert ord som kaller på det lyse og gode i vårt sinn. Derfor er det ikke å undres over at så mange av oss som går i fjellet, har knyttet vennskap for livet med fjellblomstene. Det er ikke bare deres skjønnhet, deres vakre farger og former, deres ynde, som gjør at vi blir så glade i dem. Deres tapre kamp for tilværelsen i høyst ublide omgivelser øker sympatien og beundringen for dem.

Denne «høgfjells-familien» har ikke så mange medlemmer i vår flora sammenlignet med andre planteselskaper, rundt regnet 200. Men det er så mange interessante forhold som knytter seg til disse familiemedlemmer, at en er fristet til å kalle dem for *aristokratene* i vår flora.

Det som rent umiddelbart fanger vår oppmerksomhet, er de vakre fargene. Vi kjenner jo fargeskjønne blomster fra låglandet også, men likevel får vi inntrykk av at blomstene i fjellet overgår alt når det gjelder rene, friske farger og rikdom i nyansene.

Det tar kanskje litt lenger tid før vi får øynene opp for skjønnheten i former. Mest iøynefallende er kronen, hvor den strengt regel-